

GLOBALLASHUV JARAYONLARI VA MA'NAVIY-AXLOQIY TRANSFORMATSIYALAR

No'monjonov Xudoberdi Abdubakir o'g'li,
Andijon davlat universiteti, Huquq-iqtisod fakulteti,
Huquq va ma'naviyat asoslari kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada globallashuv jarayonlarining jamiyat ma'naviy hayoti va axloqiy qadriyatlar tizimiga ko'rsatayotgan ta'siri ijtimoiy-falsafiy jihatdan tahlil qilinadi. Global axborot makonining kengayishi, raqamli texnologiyalar rivoji va madaniyatlararo aloqalarning kuchayishi natijasida yuz berayotgan ma'naviy-axloqiy transformatsiyalar ilmiy asosda o'rganiladi. Tadqiqotda globallashuv jarayonlarining yoshlar dunyoqarashi, milliy identitet va ijtimoiy qadriyatlar tizimiga ta'siri yoritilib, zamonaviy jamiyatda ma'naviy barqarorlikni ta'minlash yo'llari ko'rib chiqiladi. Maqola natijasida globallashuv sharoitida milliy qadriyatlarni asrab-avaylash hamda global madaniy jarayonlar bilan uyg'un rivojlanish strategiyalari bo'yicha ilmiy xulosalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: Globallashuv, ma'naviyat, axloqiy qadriyatlar, madaniy transformatsiya, global madaniyat, yoshlar ma'naviyati, identitet, ijtimoiy o'zgarishlar.

Аннотация. В данной статье анализируется социально-философское влияние процессов глобализации на духовную жизнь общества и систему моральных ценностей. На научной основе изучаются духовно-нравственные преобразования, происходящие в результате расширения глобального информационного пространства, развития цифровых технологий и укрепления межкультурных связей. В исследовании освещается влияние процессов глобализации на мировоззрение молодежи, национальную идентичность и систему социальных ценностей, а также рассматриваются пути обеспечения духовной стабильности в современном обществе. В результате статьи сформулированы научные выводы о сохранении национальных ценностей в контексте глобализации и стратегии развития в гармонии с глобальными культурными процессами.

Ключевые слова: глобализация, духовность, моральные ценности, культурная трансформация, глобальная культура, духовность молодежи, идентичность, социальные изменения.

Abstract. This article analyzes the socio-philosophical impact of globalization processes on the spiritual life of society and the system of moral values. The spiritual and moral transformations that are taking place as a result of the expansion of the global information space, the development of digital technologies, and the strengthening of intercultural relations are studied on a scientific basis. The study highlights the impact of globalization processes on the worldview of young people, national identity, and the system of social values, and considers ways to ensure spiritual stability in modern society. As a result of the article, scientific conclusions were developed on the preservation of national values in the context of globalization and strategies for development in harmony with global cultural processes.

Keywords: Globalization, spirituality, moral values, cultural transformation, global culture, youth spirituality, identity, social changes.

Kirish. Zamonaviy davrda globallashuv jarayonlari insoniyat taraqqiyotining eng muhim omillaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.[1] Jahon iqtisodiyoti, siyosiy tizimlar, texnologiyalar hamda madaniyatlar o'rtasidagi o'zaro integratsiya jarayonlari izchil ravishda kuchayib bormoqda. Ayniqsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi globallashuv jarayonlarini yanada tezlashtirdi. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalar dunyo bo'ylab axborot almashinuvi imkoniyatlarini kengaytirib, global madaniy makon shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatmoqda.

Globallashuv jarayonlari iqtisodiy va siyosiy tizimlar bilan bir qatorda jamiyatning ma'naviy hayotiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.[2] Turli madaniyatlar o'rtasidagi aloqalarning kengayishi natijasida yangi ijtimoiy qadriyatlar, axloqiy me'yorlar hamda turmush tarzlari shakllanmoqda. Shu bilan birga, ayrim holatlarda milliy madaniyat va an'anaviy qadriyatlarning transformatsiyaga uchrashi kuzatilmoqda. Bu esa yoshlar ongiga, milliy identitet masalasiga hamda ma'naviy barqarorlikka ta'sir etuvchi muhim omillardan biri sifatida baholanadi.

Adabiyotlar tahlili. Globallashuv va uning ma'naviy-axloqiy jarayonlarga ta'siri A. Giddens, Z. Bauman, U. Beck, M. Castells va R. Robertson kabi olimlar tomonidan keng o'rganilgan. Giddens globallashuvni zamonaviylik natijasi sifatida izohlab, uning jamiyatning barcha sohalariga ta'sirini ta'kidlaydi. Bauman globallashuvning ijtimoiy va madaniy oqibatlarini, xususan identitet muammolarini yoritadi. Beck uni "xavf jamiyati" kontekstida tahlil qiladi. Castells axborot texnologiyalari asosidagi "tarmoq jamiyati"ni asoslab beradi. Robertson esa global va lokal madaniyatlarning uyg'unlashuvi g'oyasini ilgari suradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqot globallashuv jarayonlari va ma'naviy-axloqiy transformatsiyalarni ijtimoiy-falsafiy jihatdan o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotda nazariy va empirik yondashuvlar uyg'unligi ta'minlandi.

Metodologik asos sifatida tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, ijtimoiy-falsafiy tahlil hamda madaniy-sivilizatsion yondashuvlar tanlandi. Tadqiqot davomida ilmiy adabiyotlarni o'rganish, umumlashtirish va tahlil qilish metodlaridan foydalanildi.

Shuningdek, globallashuvning jamiyat ma'naviy hayotiga ta'sirini ochib berish uchun kuzatish va analitik tahlil usullari qo'llanildi. Olingan natijalar sifat jihatdan tahlil qilinib, ilmiy xulosalar shakllantirildi.

Tadqiqot natijalari globallashuv sharoitida ma'naviy-axloqiy transformatsiyalarni chuqur tushunish va milliy qadriyatlarni saqlash yo'llarini aniqlashga xizmat qiladi.

Tahlillar va natijalar. Bugungi kunda globallashuvning jamiyat ma'naviy hayotiga ta'siri ko'plab olimlar tomonidan ilmiy jihatdan tadqiq etilmoqda. Ayrim tadqiqotchilar ushbu jarayonni madaniyatlararo integratsiya va taraqqiyot omili sifatida baholasa, boshqa mutaxassislar uni milliy madaniy mustaqillik va an'anaviy qadriyatlarga xavf tug'diruvchi omil sifatida talqin qilmoqda. Shu sababli globallashuv jarayonlarini ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan chuqur o'rganish muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi globallashuv sharoitida jamiyatda yuz berayotgan ma'naviy-axloqiy transformatsiyalarni ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda ularning ijtimoiy rivojlanishga ta'sirini aniqlashdan iborat. Tadqiqot davomida ijtimoiy-falsafiy tahlil, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv va madaniy-sivilizatsion yondashuv metodlaridan foydalanildi.[3] Shuningdek, zamonaviy ilmiy adabiyotlar, xalqaro ilmiy maqolalar hamda sotsiologik tadqiqotlar asosida globallashuvning ma'naviy hayotga ta'siri kompleks tarzda o'rganildi.

Globalashuvning nazariy asoslari

Globalashuv tushunchasi ilmiy adabiyotlarda turlicha talqin qilinadi. Umuman olganda, globalashuv – bu iqtisodiy, siyosiy, madaniy va axborot jarayonlarining global miqyosda integratsiyalashuvi jarayonidir.[4]

Ba'zi tadqiqotchilar globalashuvni jahonda yagona iqtisodiy va madaniy makon shakllanishi jarayoni sifatida ta'riflaydi. Boshqa olimlar esa uni davlatlar va jamiyatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikning kuchayishi sifatida izohlaydi. Globalashuv natijasida turli madaniyatlar o'rtasidagi aloqalar kuchayib, yangi ijtimoiy qadriyatlar tizimi shakllanmoqda.

Globalashuv jarayonining asosiy omillari quyidagilardan iborat: axborot texnologiyalarining rivojlanishi, xalqaro savdo va iqtisodiy integratsiya, migratsiya jarayonlarining kuchayishi, ommaviy madaniyatning keng tarqalishi, global kommunikatsiya tizimlarining rivojlanishi.

Mazkur omillar jamiyat hayotining barcha sohalariga, xususan, ma'naviy hayotga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Globalashuv sharoitida jamiyatning ma'naviy hayotida sezilarli o'zgarishlar yuz bermoqda. Bu jarayon eng avvalo qadriyatlar tizimining transformatsiyasi orqali namoyon bo'ladi.

Axborot oqimlarining keskin ortishi turli madaniy g'oyalar va qadriyatlarning keng tarqalishiga olib kelmoqda. Natijada jamiyatda yangi ijtimoiy me'yorlar va axloqiy qarashlar shakllanmoqda.[5]

Globalashuvning ma'naviy hayotga ijobiy ta'sirlari quyidagilarda namoyon bo'ladi: madaniyatlararo muloqotning kengayishi, tolerantlik va bag'rikenglikning kuchayishi, global bilim va tajribaga kirish imkoniyatining ortishi, zamonaviy ilm-fan va texnologiyalarning tez tarqalishi.

Biroq globalashuv jarayonlari ayrim salbiy oqibatlarga ham olib kelishi mumkin. Jumladan: ommaviy madaniyat ta'sirining kuchayishi, an'anaviy qadriyatlarning zaiflashuvi, individualizmning ortishi, madaniy identitet muammolarining paydo bo'lishi. Shu sababli globalashuv jarayonlarini boshqarish va ularning ijobiy jihatlaridan samarali foydalanish muhim hisoblanadi.

Madaniy identitet va milliy qadriyatlar

Globalashuv jarayonida eng dolzarb muammolardan biri milliy identitetni saqlash masalasidir. Madaniyatlar o'rtasidagi intensiv aloqalar ayrim hollarda madaniy homogenlashuv jarayonini yuzaga keltirishi mumkin.[6]

Madaniy homogenlashuv jarayonida global ommaviy madaniyat elementlari mahalliy madaniyatga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Natijada ayrim an'anaviy qadriyatlar va madaniy me'yorlar o'zgarishi mumkin.

Biroq globalashuv madaniyatlararo boyish imkoniyatini ham yaratadi. Turli madaniyatlarning o'zaro ta'siri yangi g'oyalar, qadriyatlar va madaniy shakllarning paydo

bo'lishiga olib keladi. Shuning uchun zamonaviy jamiyatlarda quyidagi muvozanatni saqlash muhim hisoblanadi: milliy madaniyatni rivojlantirish; madaniy merosni asrash, global madaniyat bilan uyg'un rivojlanish.

Yoshlar ma'naviyati va globallashuv - Globallashuv jarayonlari eng avvalo yoshlar dunyoqarashiga ta'sir ko'rsatmoqda. Yoshlar global axborot makonining faol ishtirokchilari bo'lib, yangi g'oyalar va qadriyatlarni tez qabul qiladi. Internet va ijtimoiy tarmoqlar yoshlar hayotida muhim rol o'ynaydi. Raqamli texnologiyalar orqali yoshlar turli madaniyatlar bilan tanishish, bilim olish va tajriba almashish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Shu bilan birga, ayrim hollarda internet va ommaviy madaniyat yoshlar ongiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, ma'naviy bo'shliq, iste'mol madaniyatining kuchayishi yoki individualizmning ortishi kuzatilishi mumkin.[7]

Shu sababli yoshlar ma'naviy tarbiyasini kuchaytirish, milliy qadriyatlarni singdirish va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Globallashuv sharoitida jamiyatning ma'naviy barqarorligini ta'minlash uchun quyidagi chora-tadbirlar muhim ahamiyatga ega:

1. milliy madaniyat va an'analarni rivojlantirish;
2. ta'lim tizimida ma'naviy-axloqiy tarbiyani kuchaytirish;
3. yoshlar siyosatini samarali amalga oshirish;
4. madaniy merosni asrash va targ'ib qilish;
5. ommaviy axborot vositalarida milliy qadriyatlarni keng yoritish.

Mazkur chora-tadbirlar jamiyatning ma'naviy barqarorligini saqlash va globallashuv jarayonlarining salbiy oqibatlarini kamaytirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Globallashuv zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biridir. Ushbu jarayon iqtisodiy va siyosiy tizimlar bilan bir qatorda jamiyatning ma'naviy-axloqiy tizimiga ham kuchli ta'sir ko'rsatmoqda.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, globallashuv sharoitida: ma'naviy qadriyatlar tizimida transformatsiya jarayonlari yuz bermoqda, yoshlar dunyoqarashi global axborot makoni ta'sirida shakllanmoqda, milliy madaniyat va global madaniyat o'rtasidagi muvozanatni saqlash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli zamonaviy jamiyatda milliy qadriyatlarni asrab-avaylash, yoshlar ma'naviy tarbiyasini kuchaytirish va global madaniyat bilan uyg'un rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Giddens A. The Consequences of Modernity. Stanford University Press, 1990.
2. Bauman Z. Globalization: The Human Consequences. Columbia University Press, 1998.
3. Beck U. What is Globalization Cambridge: Polity Press, 2000.
4. Giddens A. The Consequences of Modernity. – Cambridge: Polity Press, 1990.
5. Castells M. The Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell, 2010.
6. Robertson R. Globalization: Social Theory and Global Culture. – London: Sage, 1992.
7. Beck U. What is Globalization – Cambridge: Polity Press, 2000.